

szobrot Dózsa Györgynek.” — de csak a következő cikkben olvasható Ady szoborállítási prozódója. A jegyzet közölhette volna a cikkek szignóját, ebből is érdekes következtetéseket lehetne levonni. A 26. sz. cikkben szereplő Gerő — Gerő Ármin váradírendőrőfkapitány. A 28. sz. cikk Hoványi-járól nem derül ki, hogy Gyula vagy Géza, akik testvérek voltak és egyi időben éltek Váradon. Hiányoljuk a névmutatót is, a jegyzetekben történő ide-oda utalások megnehezítik a keresést.

A kitűnő bevezető tanulmányban az 1959. kiadáshoz képest csak lényegtelen változtatások vannak

A kötetnek rendkívül nagy politikai nevelőereje van. Ez is, mint minden Ady-válogatás, az Ady-kritikai kiadás szükségességét követeli.

Ilia Mihály

Szabó Lőrinc összegyűjtött versei. Az utószót írta: Sötér István. Bp. 1960. Magvető K. 1327 l.

Élete és műve csupa „szabálytalanság”. Líránk történetében, melynek elsőrendű ihletője volt mindig a nemzeti sors, nem volt még nagy költő, akit ily kevéssé érintettek volna korának „magyar” gondjai; kortársa a népieknek és József Attilának, de mintha más planetán élt volna, oly nyomtalanul múlt el költészete fölött ez a közös kortársi élmény, s végül a legsúlyosabb: hogy sodródott a fasizmus közelébe ez a nagy humánusmot őrző művész? S ami az életét illeti: a Lóci és Klári versek írója adja ki a hallgatás éveit után megrendítő emberi fájdalomában is költői diadalként „A huszonhatodik év”-et. Nem csoda hát, ha életműve körül oly szenvedélyesen lángoltak fel a viták a felszabadulás után: Szigeti József kérte számon először egy, a magyar líra 1947-es természetét elemző tanulmányában a „Tücsökzené”-nek a költő saját múltjával, tévedéseivel szembenéző s leszámoló strófáit. Szigeti egy szempontú (bár vitathatatlanul a költő útjának egyik nagy kérdését jelentő) s kissé goromba megfogalmazású cikke is közrejátszhatott Illyés Gyulának a kortárs és barát útját a céhbéliek biztonságával ismerő, de egyben túl igazoló, mindenáron megmagyarázni akaró művészi fogantatású esszéje létrejöttében, amely 1956-ban, Szabó válogatott versei élen jelent meg.

Sötér Istvánnak Szabó Lőrinc összegyűjtött verseit kísérő tanulmánya — ha közvetetten is — az irodalomtörténész igazságtévése is a költő életműve körül zajló vitákban: halála után az első kísérlet pályakepe megrajzolására. Sötér Szabó életművét „újabb irodalmunk egyik legnagyobb, leg-

jelentősebb teljesítményének” (1267. l.) látja s „lírájában a magyar értelmiség egy jelentős részének útját, válságait, kereséseit és drámáit” (1256. l.) ismeri fel. Értelmiségi proletár volt életformájában Szabó Lőrinc. Érthető, hogy Sötér elemzésében előtérbe állítja Szabó fiatalkori líráját, a 20-as évek termését, melyet későbbi, talán csillogóbb, mindenestre kortól elvonatkoztatottabb, az örök emberi kérdéseket ábrázoló versei az olvasók emlékezetében némileg háttérbeszorítottak. Sötér finom jelzőjét idézve „megszólaltató” a Kaliban, a Fény, fény, fény, A Sátán műremekei s némileg még a Te meg a világ költője is, aki úgy érzi, hogy „vaskor”-ban él. Csupa lázadás a kevesek kezében levő Pénz ellen ez a fiatalember. Sötér gondolatait tovább gondolva, megállapíthatjuk, hogy éppen ez a közös élmény is rokonítja fiatalkori költészetét a Vér és Arany Adyjával. A 30-as évek Szabó Lőrinc — ismét csak Sötér találó megfigyelését idézve — „hordozó”-ja lett kora ellentmondásainak. „Különbéké”-t kötött ez a költő már az étellel és saját magával, s jellemző kötetcíme árulják el lírája megváltozott attitűd-jét, hangját: Harc az ünnepért, Régen és most. Költői világa és hangja ugyan a húszas években alakult ki — hogy ismét csak Sötér István esszéjének egyik lényeges gondolatára utaljunk — s ez a már meghódított művészi tartomány megmarad akkor is, de a régi számonkérő versek mindinkább megfoghatkozhatnak, hogy helyet adjanak a test, a természet, az érzelmi élet nagy titkait feszegető-faggató daraboknak. Így rajzolódnak ki ebben a szép tanulmányban a Szabó Lőrinc-i életmű igazi korszakhatárai. „Életregény” ez valóban, hogy Sötér Illyéstől kölcsönzött szavával éljünk: egy réteg és egy ember életregénye a maga meztelenségében. Irodalmunkban nem volt nála Baudelaire-ibb alkatú költő: „Írtam magamat, azt, ami velem történt, a fejlődéstörténetemet, ami végeredményben egyetlen igazi témája minden lírikusnak” — vallotta maga Szabó Lőrinc, versei 1941-es kiadásában „Az olvasóhoz” címzett utószavában. „Moralista” és „materialista”: e két fogalommal határozta meg Illyés barátja költészetének tartalmát: az első Sötér is elfogadja, a másodikat azonban lényegesen árnyalja, amikor Szabó materializmusát „misztikus”-nak nevezi. „Moralista” mivoltát pedig a polgári család belső életét, atmoszféráját boncoló versei árulják el (Pl. „A huszonhatodik év” *Keresztények* c. darabja.) És még mennyi fontos megfigyelésben gazdag ez a kísérő tanulmány: utaljunk talán csak a műfaji természetükre. (1263. l.). S mondjuk ki azt is, hogy Szabó Lőrinc költészetének súlyos eszmei megtorpanását, a kor barbárságának, a fasizma „vezéreszmének” lírájába való beszüremkedését Sötér megvilágításában

érezzük hitelesnek: azokkal a megtévesztő illúziókkal magyarázza azt, amelyek a magyar értelmiség egy részében 1919 után úrrá lettek, amelyek a pillanatnyi bukást történelmileg állandósították, s amelyek bárhonnan, bármilyen jövő segítség üdvözítő erejében is biztak. Egy alig tizennégy oldalas s széles olvasó közönségnek írt kísérő tanulmánytól nem kérhetjük számon e méreteiben is hatalmas életmű összes kérdése felvetését: az adott kereken belül talán csak Szabó antikapitalizmusának a „Különbéke” korszakban megváltozott új formájáról, utópisztikus, romantikus jellegeről lehetett volna még beszélni. (L. az 1935-ben írt „A rabszolga” c. verset.) Szigetiné, de Illyésné is gondosabban elemzi Sötér a költő 45 utáni korszakát, a Tücsökzenét, s a A huszonhatodik évet: az előbbi kulcsát Szabó régi én-jéhez ragaszkodó s attól szabadulni akaró kettősségében találja meg; a nagy lírai requiemben, A huszonhatodik év-ben pedig hőse talán legnagyobb művét üdvözli, amelyben írója visszatért a költészet nagy emberi forrásához, s ezért látja benne Sötér a humánus kiteljesedését. Méltó kísérője ez az írás a nagy költő összegyűjtött verseinek: közelebb segít vinni az olvasót művéhez.

Szabó Lőrinc összegyűjtött versei mostani kiadása összes verseinek 1944. évi 2. kiadása (Sz. L. ö. v.-i 1922—43. Új Idők Irodalmi Intézet Rt. Singer és Wolfner) alapján készült: versei szövegét már akkor a véglegesség igényével adta ki a költő. Ezt egészíti ki a Tücsökzene — az 1947-es első kiadás szerint: azaz megtartva verscímeként a baloldalt álló címszerű szavakat, szemben az életében megjelent utolsó kiadással (1957), amely a kezdő verssort ugratta ki verscímeként — s a Valami szép c. kötet, amely az 1944—56. közötti lírai termést először fogja egybe. Tartalmi okok miatt az 1944 előtti versek közül a következők maradtak ki: Gyermekek, tiétek a jövő; Vang An Si; Vezér; Magam ügyében; Az első döntés; Az Ipoly ünnepén; 1940. szept. 5. e. Kisvárdán; Közel és messze. Ezek azonban nagyobb-részt művészileg sem érik el a Szabó Lőrincnél megszokott szintet.

Varga József

Csapláros István újabb munkái a lengyel — magyar irodalmi és kulturális kapcsolatok köréből. (Początki prasy polskiej na Węgrzech, Odbitka z Kwartalnika Prasoznawczego nr. 4/1958. r. 66—72.; Sprawa polska w węgierskiej opinii publicznej w roku 1848. Odbitka z Studia i Materialy do historii Wojkowosci. Tom. IV. 1958. 127—145.; A magyar irodalom útja Lengyelországban (1830—1918), FK 1958. 382—394., lengyelül: Literatura węgierska w Polsce (1830—1918), kny, Przeglad Humanistyczny nr. 3/ 1958. 48—60., franciául:

Le chemin de la littérature hongroise en Pologne. Acta Litteraria, Tom. II. 229—316., Sienkiewicz na Węgrzech, nadbitka z XV. serii Prac Polonistycznych, LTN 1960. 79—112.; Ferenc Kazinczy (1759—1831) a Polska, Odbitka kny. Przeglad Humanistyczny nr. 3/1960.)

A magyar irodalomtudomány művelői jól ismerik Csapláros István nevét. Ahhoz a nemzedékhez tartozik, amelynek a haladáért harcoló tagjai a két háború között kezdték sürgetni az orosz és a nyugati irodalmakon kívül szomszédaink kultúrájának a megismerését is. Kezdetből fogva a mikrofilológus gondosságával és az irodalomtörténet alaposágával derítette fel a lengyel-magyar irodalom- és kutúrtörténeti kapcsolatoknak nem egy fontos részletét.

Újabbban Csapláros ismét jelentős kapcsolattörténeti adalékokkal segítette elő közös múltunk jobb megismerését.

Początki prasy polskiej na Węgrzech (A lengyel sajtó kezdetei Magyarországon) című cikkében a lengyelek első magyarországi lapjait mutatja be: az 1871-ben Pesten litografálva előállított „Nouvelles de Pologne”-t s az 1872-ben kerek egy hónapig kiadott „Tygodnik Polski na Węgierskiej Ziemi”-t. Érdekes megemlíteni, hogy e „Tygodnik” közölte lengyelül Wtaddyslaw Sabowski fordításában Petőfi János Vitézét. Csapláros még két magyar nyelvű lengyel lapalapítási tervről tud a dualizmus korából. 1872-ben a „Tygodnik” folytatásaként németül akarták kiadni a „Polnische Stimmen aus Ungarn”-t, 1909-ben pedig egy „Orzel Polski” című lap nyomtatásának a tervével foglalkoztak, de eredménytelenül.

A *Sprawa polska w węgierskiej opinii publicznej w roku 1848* (A lengyel ügy a magyar közvéleményben 1848-ban) c. dolgozat az előbbinél igényesebb munka, s témájánál fogva jól kapcsolódik Kovács Endre könyvéhez (A lengyel kérdés a reformkori Magyarországon. Bp. 1959. Akadémiai K. 431 l.). Lengyel közönséghez szól, ezért elég részletesen mutatja be a magyarországi márciusi eseményeket, s ezekhez kapcsolódva ír a magyar forradalmi ifjúság lengyel rokonszenvéről. Idézi Engels mondását: „A lengyel rokonszenz mértéke a forradalmiság hőmérője.” Vörösmarty, Petőfi, Lisznyai Kálmán stb. lengyel-rajongásának bemutatása után szól annak a lengyel delegációnak a magyarországi látogatásáról, amelynek Jerzy Lubomirski volt a vezetője. E látogatás eredményeképpen lengyel légió vett részt a szabadságharcban. Szemere Miklós: Induljunk és Szász Károly: Egy gyermek születik c. verse kapcsolódik közvetlenül Lubomirskiék itteni tartózkodásához.

A *magyar irodalom útja Lengyelországban (1830—1918)* egy készülő nagyobb tanul-